

OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTEKÓW w WARSZAWIE

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V X Y Z

181

Nr

LUBELSKIE

1. Obiekt

1006

ZESPÓŁ KLASZTORYNY PRAWOSŁAWNY

36419

2. Czas powstania

XV, XVIII,
XIX w.

3. Miejscowość

JABŁECZNA

4. Adres

Jabłeczna
Klasztor Prawosławny

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo białskopodlaskie

gmina Sławatycze

pow. BIAŁA PODL.

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
1 VI 1975

województwo lubelskie

powiat Biała Podlaska

8. Właściciel i jego adres

Klasztor Prawosławny
w Jabłecznej

9. Użytkownik i jego adres

J.W.

10. Rejestr zabytków

A-627 z dn. 18.08.1972

Nr

data

A-149 z dn. 19.04.1985

A-14

36355

36405

Klasztor został założony w 1498 roku (może nawet wcześniej). Rozwijał się przez cały XVI w. pomimo powstania w Dyżumii. Po III rozbiórce Polski został podporządkowany prawosławnemu biskupstwu bukowskiemu a po 1815 r. diecezji prawosławnej mińskiej. W tym czasie klasztor znacznie podupadł. Po 1840 r. podporządkowany został diecezji warszawskiej. W tym też czasie z inicjatywy biskupa warszawskiego Antoniego (Rafalskiego) rozpoczęła się gruntowna przebudowa klasztoru. Wzniesiono murowaną, klasycystyczną cerkiew oraz szereg budynków klasztornych. Kolejnym okresem rozwoju jest 4 ćw. XIX w. kiedy to po kasacie Unii klasztor przejął obowiązki edukacyjne. Wybudowano nowe budynki. Zabudowania składały się z 10 budynków a obszar gruntów wynosił 100 ha. Po utworzeniu w 1905 r. prawosławnego biskupstwa chełmskiego Jabłeczna została mu podporządkowana. W tym czasie powstają dwie kaplice p.w. Zaśnięcia Matki Boskiej – za bramą oraz Sw. Ducha – nad Bugiem. Nieco wcześniej nad jeziorem Białym (ob. Białoruś) założono pustelnię przy której w 1909 roku wybudowano trzecią kaplicę. Po wybuchu I-ej wojny światowej klasztor ewakuowano do Moskwy i aż do 1918 r. pozostawał bez opieki. W 1918 roku nastąpiła odbudowa klasztoru. W 1934 r. zezwolono na otwarcie szkoły dla psalmistów. Funkcjonował też w Jabłecznej dom starców dla duchownych prawosławnych. W 1939 r. Rosjanie zabrali klasztorowi dobra ziemskie. W 1942 roku Niemcy podpalili klasztor, zniszczono wówczas dwa murowane budynki, zdewastowano cerkiew. Spalona została biblioteka oraz archiwum klasztorne.

UKŁAD PRZESTRZENNY:

Położone na lewym brzegu rzeki Bug, o granicach wyznaczonych przez bieg rzeki, rozlewiska, stare drzewa i zagajniki. Do założenia prowadzi ze wsi droga ziemna (nasyp) wiodąca do zabudowań klasztornych. Zabudowania te skupione są na pd. od drogi wokół prostokątnego, ogrodzonego dziedzińca. Stoją tam: drewniany XIX wieczny budynek klasztorny, stary i nowy (połączone w literę L) budynek murowany klasztorny, dzwonnica. Za dzwonnica rozpościera się teren cmentarza precerkiewnego tworzący prostokąt półkolisty zamknięty od wsch. W jego pn.-zach. części przy murze i starym murowanym klasztorze cmentarz grzebalny. W narożniku pd.-zach. budynek administracyjny. Sama cerkiew na środku cmentarza, bliżej półkolistego biegu otaczającego ją muru. Zwrócona fasadą na zach. Dziedziniec i cmentarz otoczone ceglano-kamiennymi murami w których bramy i bramki. Na ich terenie rosną stare i młode drzewa, głównie świerk i kasztan. Przecinają je klasztorne drogi. Na pn. od dziedzińca wyasfaltowany parking. Otwiera się na niego dzwonnica-brama z malowidłem przedstawiającym Sw. Onufrego. Na jej osi, na pn. biegnie do kaplicy Wniebowzięcia NM Panny ziemna droga, obsadzona alejowo. Z parkingu na wsch. ziemna droga wijąca się wśród łąk i rozlewisk, biegnąca następnie wzdłuż Bugu na pd. ku kaplicy Sw. Ducha. Na zachód od w/w dziedzińca stoją współczesne budynki inwentarskie. Na wsch. i pd. od cmentarza rozciąga się teren dawnego ogrodu użytkowego – dziś sadu i warzywnika. Na wsch. od niego biegnie skarpa spadająca ku rzece. Przy niej, na osi cerkwi rosną stare lipy. Na pd. od sadu jest obniżenie terenu a w nim sadzawka i łąka. Jeszcze dalej na pd. biegnie wał wyznaczający pd. granicę założenia, posiada on aleję jesionową, spacerową. Pn.-wsch. granicę ogrodu użytkowego wyznacza drugi wał, z drogą prowadzącą z dziedzińca klasztornego do krzyża wzniesionego w 1978 roku na pd. końcu wału. Pn.-zach. część założenia zajmują rozległe wnętrza łąk otoczone lasami i zaroślami skupionymi przy brzegach rozgałęzionych rozlewisk wodnych. Na pn. od kaplicy Zaśnięcia Matki Boskiej leży jeden z dawnych stawów, zarośnięty szuwarami. Na wsch. od niego biegnie stara droga alejowo obsadzona starodrzewiem. Pn. część założenia otoczona zakolem wodnym zamieniono dziś na pastwisko, wycinając dąbrowę. Cała wsch. (przy rzece) część założenia to rozległe łąki poprzecinane rozlewiskami.

c.d. historii:

Po wojnie trwa nieprzerwanie odbudowa i rozbudowa zespołu.

Kompozycja zespołu pochodzi z ok. 1840 r., w nawiązaniu do budowy nowej cerkwi. Wycięto wówczas część dąbrowy, tworząc naturalne widoki z klasztoru na rzekę i wieś. Usypano sztuczne wzgórza, budując na nich kaplicę, łącząc je widokowo z klasztorem. Powiązano je także z drogami, stawami i rozlewiskami, z geometrycznymi nasadzeniami drzew. Do najważniejszych elementów kompozycji należą: murowana cerkiew p.w. Onufrego, mur ją otaczający z bramą dzwonnica, zabudowania klasztorne otaczające dziedziniec ogrodzony murem z bramami, zabudowania gospodarcze, ogrody użytkowe położone na wsch. i pd. od zabudowań, skarpy i wały otaczające te ogrody, sadzawka w pd. części ogrodów, drogi wokół ogrodów użytkowych, aleje przy drogach, droga do wsi, droga do rzeki, obie kaplice, stawy, stara dąbrowa przecięta drogami spacerowymi.

- Kompozycja krajobrazowa.

14. Kubatura klasztorne.	15. Powierzchnia użytkowa ok.70 ha	16. Przeznaczenie pierwotne założenie klasztorno- krajobrazowe	17. Użytkowanie obecne założenie klasztorno- krajobrazowe
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
<p>Brak zachowanych elementów kompozycyjnych pochodzących z XV-XVIII w..Można jednak przypuszczać, że nie uległa zmianie lokalizacja głównych budynków klasztornych oraz, że istniejące do dziś skarpy i wały pochodzą z przed XIX w..Starsza jest też część drzew(zwłaszcza dębów).</p> <p>Z kompozycji po 1840 r.zachowały się:cerkiew,brama-dzwonnica,ogrodzenie cmentarza przycerkiewnego, trzy budynki klasztorne(jeden murowany),dwie drewniane kaplice,ogród użytkowy,trzy stawy,cztery drogi piesze,dwie aleje,stare drzewa,powiązania widokowe.</p>		<p>Większość wymienionych w opisie elementów jest przynajmniej częściowo zniszczona.Szczególnie dotkliwie zniszczona została część pn.(wł.PGR).Dość dobrze zachowane najbliższe otoczenie cerkwi i klasztoru.</p>	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
		<p>Konserwacja i pielęgnacja starego drzewostanu. Konserwacja murów okalających przestrzeń wokół cmentarza przycerkiewnego.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowania)

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

- Zabytki architektury i budownictwa w Polasce, woj. bialsko-
podlaskie, ODZ W-wa 1984 r., s-168

25. Opracował

tekst mgr Katarzyna Siedlaczek IX.1992 r.

imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki mgr Katarzyna Siedlaczek IX.1992 r.

imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotograf. mgr Katarzyna Siedlaczek IX.1992 r.

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowania negatywów PSOZ O/Biała Podlaska

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsca przechowania sygnatury)

27. Załączniki

Wkładka - 2

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

36363 ZAŁĄCZNIK NR

1.

1. Miejscowość

Jabłeczna

36370

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Zespół klasztorny,
prawosławny

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiał)

fotografie, plan

36411

36408

36371

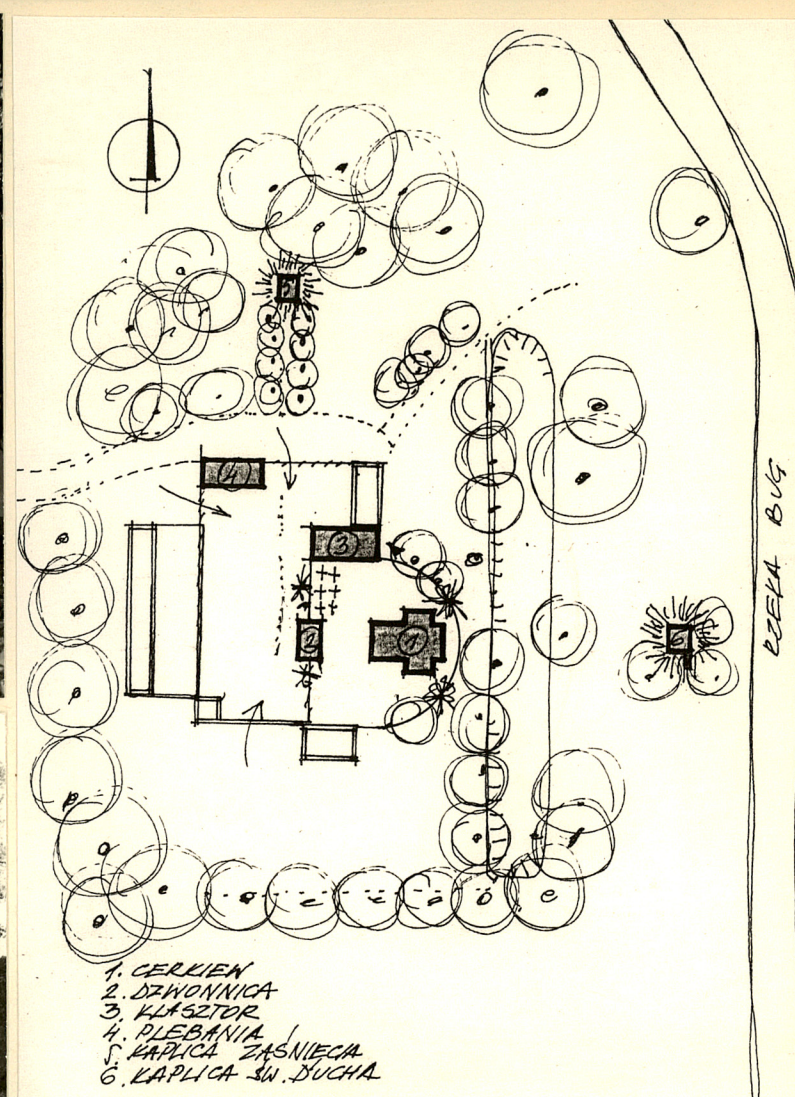
36395

36372

36385

1. Miejscowość

Jabłeczna

36406

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Zespół klasztorny
prawosławny

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

36356

36422

36357

36409

36400

36398